

**НОВІ ЕЛЕМЕНТИ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ СЕЛЯНСТВА
ХЕРСОНЩИНИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ 1941–1944 рр.**

Проблема умов культурного життя населення України в часи нацистської окупації є важливою сферою, через призму якої проявляється ментальність народу. Ця ментальність виявляє і традиційні риси, і риси, набуті в умовах радянсько-більшовицького соціального експерименту, і форми адаптації до нових умов життя. Аналіз культурно-поведінкових схем населення окупованих територій дозволяє бачити прояв національного характеру в усіх сферах життя.

Другою важливою складовою актуальності дослідження культурної сфери є можливість розглянути реальну картину реалізації планів нацистської Німеччини щодо України.

В умовах формування національної історії та відходу від заідеологізованої радянської традиції ми маємо можливість встати на шлях об'єктивного дослідження та оцінки реалій минулого.

Дослідницькі кроки у вивченні культурного простору життя українців в умовах нацистського окупаційного режиму в останні часи набули широкого формату. Низка праць спрямовувалась на вивчення окремих складових соціокультурного життя населення та функціонування різних інститутів цієї сфери [1, с. 252-253]. Окремо питання окупаційного ладу безпосередньо на Херсонщині розглядались у декількох статтях [1-2]. У них здійснено спробу розпочати системну оцінку реалій життя селянства та діяльності низових структур окупаційної влади.

Продовжуючи дану тематику нами ставиться завдання розкрити окремі елементи впровадження стратегічних планів Німеччини щодо окупованої території у контексті впливу на населення через зміну парадигми культурного простору. Особливий інтерес для нас полягає у розгляді стилю і методів роботи низових структур – як німецьких окружних та сільськогосподарських

комендатур, так і місцевого управління – районних, земельних, міських та сільських управ. У перших відбувався процес адаптації загальнодержавних програм і прагнень нацистської Німеччини до реальних можливостей регіону. У других формувались завдання, визначались можливості, напрацьовувались пріоритети та механізми реалізації планів окупантів та безпосередньо здійснювалось керівництво населенням. Саме ці останні структури і були реальним втіленням режиму. Тим важливішим є розкриття їх ментальної складової низового керівного апарату, адже вони одночасно представляли і режим, і місцеве населення.

Другим завданням є спроба визначити характер поведінки населення, яке перебувало у таборі тих, хто змушений був співіснувати з новою владою і виживати в нових умовах.

Географія дослідження визначена зоною нижнього Подніпров'я, де сходились нові окупаційні адміністративні одиниці – генеральні округи «Миколаїв» та «Крим» (пізніше підокруг «Таврія») [2, с. 16-17].

Одним із ключових факторів, що визначав формування нового культурного простору, стала система потужної агітації та пропаганди. Німецьке керівництво активізувало роботу щодо створення агітаційно-пропагандистських осередків. Для активізації агітаційної роботи залучались всі культурно-просвітні заклади, у котрих планувалось регулярне проведення музикальних концертів, виступів перед аудиторією та вивішування плакатів [3, а. 239]. Для цього на місця активно надсилались пропагандистські матеріали: портрети, плакати, брошури і книжки. Наказувалось плакатами забезпечувати громадські приміщення – школи, клуби, канцелярії, а всю літературу вимагали зберігати при сільуправі у секретаря з метою формування у майбутньому громадських бібліотек [4, а. 69].

Саме бібліотекам окупаційна влада почала приділяти активну увагу. Згідно розпоряджень районних управ сільські управи повинні були терміново до 30 квітня 1942 р. надати інформацію про наявність на їх територіях будь-яких залишених бібліотек та кількість у них книжок. При наявності таких

бібліотек наказувалось забезпечити їх надійне зберігання до особового розпорядження [5, а. 78]. За наказами районних комісарів ще у грудні 1941 р. керівники шкіл були зобов'язанні вилучити всі підручники світоглядного характеру та політичного змісту, а керівники бібліотек негайно вилучити книги політичного змісту й зберігати їх в окремих приміщеннях. Списки цих книг і підручників наказувалось надавати до райуправ [6, а. 140].

Зачистка бібліотек і шкіл від радянської літератури здійснювалась для переорієнтації їх ідеологічної направленості. Тепер ключовою ставала наступна тематика брошур: «У підвалах ГПУ», «На новому шляху», «Що ми бачили в Німеччині», «Як буде далі» тощо. Наказувалось у вихідні дні та вечорами організувати регулярне проведення читок цих брошур. Для проведення означеної роботи пропонувалось залучати вчителів і досвідчених осіб, щоб «культурно-масову роботу поставити належним чином» [4, а. 69].

Ключовим напрямком такої роботи поставало завдання дискредитації радянського режиму. Цю роль виконувала низка публікацій у пресі та брошурах, що розкривала картини життя при більшовиках.

Поширеними були публікації про звірства режиму на кшталт: «В катівнях НКВС». У ній писалось: «Почались ці «подвиги» НКВД, очолюваного сталінським наркомом Єжовим влітку 1937 р. В місті щодня поширювались чутки, що заарештовано того або іншого громадянина. Називали багато «новопредставлених» – чергових жертв НКВД. Спочатку ці арешти викликали здивування. Невже ці люди при такому жорстокому режимі і поширеному шпигунстві НКВД могли наважитися на утворення антирадянських контрреволюційних організацій? Втім, думалося, може, й є окремі смільчаки, що, не зважаючи на жах, поширюваний НКВД в масах, здатні були активно боротися проти існуючого ладу. Але такі думки не довго панували в суспільстві. Згодом ми дізнавались про арешти наших друзів, знайомих, з яких дехто, незалежно від своїх думок і переконань, боявся, як кажуть, своєї тіні, не міг без тривоги проходити повз будинок НКВД. В місті з кожним днем

репресованих ставало все більше й більше. Не було жодного кварталу, майже жодного будинку, в якому не було когось заарештовано.

Тепер стає зрозумілим, що справа не в контрреволюції, а, що це якась чергова масова кампанія радянської влади і «мудрого стражу» революції НКВД. Зрозуміти причину цих заходів на той час не можна було. Мимоволі починали думати про себе: твоїх друзів і знайомих забрано, то чим же ти кращий від них. Такі думки кожному свердлили голову. Кожний аналізував свої виступи і вчинки, думаючи про те, – чи не трапилось десь з ним якась необережність. Кожний, перебуваючи на волі, з тривогою чекав наступної ночі. Найтривожніше переживались ночі, бо як звичайно, труси і арешти проводились уночі. Багатьох заарештовували і вдень на роботі. Декого заарештовували на вулиці і відправляли в НКВД, а декого запрошували до себе в НКВД на хвилинку і там залишали як заарештованих. Родичі, не дочекавшись їх повернення додому, ішли на розшуки в НКВД або в тюрму.

Настав, нарешті, довгожданий час і мого арешту. Пізно вночі з'явилися до мене агенти НКВД, пред'явили ордер на право обшуку й арешту. Цей ордер не був підписаний прокурором, чого вимагала «славнозвісна» сталінська конституція, а тільки – начальником НКВД. Всупереч сталінській конституції ордери на право обшуку і арешту підписувались прокурором заднім числом. Обшук був ретельний і тривав кілька годин. Після обшуку об'явлено було про мій арешт і наказано слідувати в НКВД, хоч обшук ніяких речових доказів не дав. На питання, чи на довго затримують, агенти всім заарештованим і їхнім родичам відповідали, що цей арешт нічим не загрожує, що речей і грошей заарештованим не треба брати з собою, бо години через 2-3 все з'ясується в НКВД, і їх відпустять обов'язково додому. Більшість недосвідчених людей вірила цим брехням з НКВД і... до цього часу чекають «негайного» повернення своїх чоловіків, батьків, синів, дочок» [7]. Ці прості одкровення колишнього в'язня НКВС були зрозумілі більшості селян, які пережили у повному обсязі жахи чисток у 30-х роках ХХ ст., коли влада боролась із куркулями та

підкуркульниками, із націоналістами усіх мастей та представниками всіх національностей, зі священиками і прибічниками віри.

Тому для більшості селянства слова про їх минуле у колгоспах, що лунали з агітплакатів, насправді, картали серця: «37 ледарів – господарювали в колгоспі, що складався із 200 осіб. Вони робили все, щоб перетворити вас, вільних селян, у нещасних рабів, жертв злочинної більшовицької системи» [8, а. 83 зв.]. І тим впливовіше діяли нагадування, кому українці повинні завдячувати та обіцянки про світле майбутнє: «Німецька армія звільнила вас від загрози знищення! Новий земельний порядок німецького уряду забезпечує вам можливість, звільнившись від колгоспного гноблення, самостійно господарювати на земельній ділянці. Від вас самих, від вашої допомоги залежить найскоріше здійснення головної мети нового земельного ладу...» [8, а. 83 зв.].

На тлі цього особливо сильно виступали декларації про те, чим загрожує відновлення радянської системи: «Більшовики сплять і бачать, як би їм знову захопити в свої криваві лапи нашу батьківщину, яку вони розпинали понад два десятиріччя. Вони роззявляють свої голодні пащі на наш хліб, їх кулаки стискаються від люті на саму думку про мільйони людей, що звільнилися від рабського ярма. Перед очима більшовиків, що рвуться до українських сіл і міст, стоїть суцільний кривавий туман. Слова «масовий терор» не сходять з язика їх політичних агітаторів, коли вони говорять про український народ. Але спроби більшовицьких звірів добратись, через гори трупів своїх обдурених солдатів, до наших жител приречена на невдачу. Для цього, як кажуть, у них кишка тонка» [9, а. 95зв].

Не менш вражаючи повинні були діяти й агітки про те, що радянська влада робила з церквою та з християнськими цінностями, що були притаманні раніше людям. Їх слова падали на підготовлений ґрунт. У статті «Стан церкви при більшовизмі» розповідалось: «... всі люди вірують у бога. Немає на землі ні однієї народності чи держави, де б не існувала релігія. ...церква – це обличчя народу, відбиток його душі. ...необхідно припинити і суворо заборонити

блюзнірське ходіння через цвинтар, як через вулицю, що робилось більше двадцяти років. Кладовище, де лежать останки наших рідних, повинно бути святим для людей, які повинні прикрашати та піклуватись про їхню величну красу. Допускати ж те, що допускалось двадцять років, цебто повертати цвинтар на прохідний двір, суворо заборонити. Таке ставлення можливо було лише там, де в людей немає нічого святого» [7].

Другим важливим напрямком агітаційної роботи стало пропагування ідей українськості й єдності українців з великою Німеччиною. Для цього наказувалось старостам сільуправ, управителям господарств та вчителям проводити роз'яснювальну роботу з приводу того, що «весь український народ мусить бути свідомий свого обов'язку перед Великою Німеччиною, яка послала своїх синів на боротьбу проти світового жидо-більшовицького терору» [4, а. 96]. Наголошувалось і на тому, що «в той час, коли цивільне населення захищено від лютого морозу теплою хатою, – воїни безперервно стоять на фронті, продовжуючи боротьбу за наше визволення. Все це покладає на нас громадський обов'язок піклуватися про наших визволенців – героїчних воїнів та в першу чергу подбати про постачання їх теплим одягом» [5, а. 209].

Таким же пафосом проникнуте звернення генерал-комісара Криму Альфреда Фраунфельда 1 червня 1943 р. до селян і сільгоспробітників, де він заявляв, що «завдяки перемогам німців, Ваша країна звільнилась від більшовицьких загарбників і німецьке військо успішно захищає її. У статусі німецького генерал-комісара, я неодноразово звертався до Вас з закликом вжити усі сили на те, щоб не тільки селяни, але й мешканці міст так само, як і солдати, які захищають Вашу країну, мали достатньо харчування. Ви блискуче виконали за допомогою агрономів і під керівництвом Ваших німецьких сільськогосподарських керівників Ваші завдання. Небо нагородило нас за нашу роботу і тепер можна чекати доброго врожаю. За Вашу успішну роботу з посіву я висловлюю мою схвальність і вдячність усім, хто своєю старанністю сприяв цьому успіху» [9, а. 95].

Аналогічна риторика простежується і у іншій відозві: «Українці, намагайтесь побороти ледарів і тих, хто ухиляється від роботи, які вам тільки шкодять, і примушуйте їх сприяти при відбудові України!» [9, а. 35зв.]

Означена фразеологія викликана не тільки наближенням у 1943 р. радянського фронту та потребою в лояльності місцевого населення. Це були елементи цілеспрямованого використання національних подразників, що були задіяні з самого початку для впливу на українців.

Першим фактором стала українізація місцевих органів влади. Було виголошено, що в місцевих українських управах мова повинна бути виключно українська [10, а. 112]. У назвах райуправ як то «Велико-Олександрівська Національна Українська Районна Рада» [11, а. 1] використовувалась національна належність до 1 травня 1942 р. доки Великоолександрівка не була перейменована в Олександрштадт і зорганізована в Олександрштадтську повітову управу [10, арк. 90; 4, арк. 33]. Також досить часто ознака «Українська» прописувалась у назві районних управ служб безпеки [12, а. 181]. Підсилювалось це широким використанням у штампелях та печатках органів влади національної символіки – тризуба.

Зображення: Натальївська сільська управа [13, а. 203], Миколаївська сільська управа [14, а. 88], Скадовська районна управа (1942 р., 1943 р.) [3, а. 51; 16, а. 159], Олешківська (Цюрупінська) міська управа [15, а. 63; 14, а. 111], Олешківська міська міліція [14, а. 104].

Не менш вагомого впливу набула політика українізації церкви. В регіоні чітко наголошувалось на обов'язковості проведення служби в церквах українських громад та Української автокефальної церкви виключно українською мовою. За порушення цієї вимоги передбачалось накладання штрафів на священнослужителів [10, а. 108, 116 зв.; 17, а. 40].

Активно українізувалась і школа. Із початком навчання у 1942 р. школи чітко репрезентувались як українські і були зорієнтовані на домінування української мови. Вона стала одним із визначених двох випускних іспитів для учнів 1-3 класів [10, а. 48; 4, а. 103 зв.]. Пропаганда української мови спрямовувалась на вирішення завдання витіснення російської. На одному із німецьких агітплакатів чітко проголошувалось: «Уникайте російської мови, вчіть українську» [17, а. 39 зв.]. Для підвищення її ваги було впроваджено звільнення від податку Українського театру Олександрштадту [4, а. 52].

До шкільних програм активно включались матеріали краєзнавчого характеру, перевірка знання яких було обов'язковим при складанні випускного іспиту після закінчення 4 класу [4, а. 103 зв.]. Нова історія країни ставала головним інструментом пропаганди. В періодичних виданнях друкувались різноманітні історичні есе. Так, у вересні 1941 р. у Херсонському часопису «Голос Дніпра» під рубрикою: «З історії батьківщини» було надруковано статтю: «Відвічний гнобитель України». В ній говорилось, що «...коли проглядаєш сторінки історії українського народу, то охоплюють сльози і жаль, дивлячись на муки і страждання, що їх переносив український люд від росіян. Російські царі не могли спокійно дивитись на квітучу Україну і намагались на протязі віків поневолити нашу Батьківщину і, щоб знесилити українців, нацьковують на них татар, турків, поляків та інші народи. Останні неодноразово спустошують міста і села, забирають масу українців в неволю, продаючи їх як худобу. Українці хоробро відстоювали свою незалежність, неодноразово вщент розбивали ворогів. Українські лицарі-козаки, як Іван Богун, Петро Канашевич-Сагайдачний, Северин Наливайко та інші – вкрили

себе невмирущою славою в боротьбі за свою Батьківщину. Пісні про них ми співаємо й сьогодні, вони ніколи не забудуться.

Цар Петро I, скориставшись важким становищем нашої Батьківщини, зовсім без труднощів поневолив її, але українці, на чолі з Іваном Мазепою, виступили проти Москви разом із союзним військом шведського короля Карла XII. Як відомо, ця визвольна війна закінчилась для нас нещасливо. Росіяни всіх полонених українців страчували страшними муками, по-звірячому їх катуючи. Ім'я Мазепи «предано анафемі» і заборонено було згадувати, а якщо згадувати, то як брутальну лайку.

Запоріжська Січ була зруйнована. На цьому Москва не заспокоїлась: цар звелів в 1723 році 20 тисячам українських козаків з гетьманом Павлом Полуботком йти в Ліфляндський «похід». В дійсності йому потрібні були робочі руки для будівлі Петербурга. Коли козаки розброєні пішли на молебінь, їх оточило російське військо. Кожен козак був закутий в кайдани і відправлений на болотисту ріку Неву будувати місто; ніхто з козаків не повернувся: всі загинули у фінських болотах. На їх кістках стоїть бувша столиця Росії – Петербург. Сам гетьман Павло Полуботок помер у Петропавлівській фортеці в'язнем. Цю трагедію описав у своїй поемі «Сон» наш славний поет Т.Г. Шевченко.

У XVIII столітті Росія дивилась на Україну, як на свою провінцію, встановлювала свої закони, держала військо, роздавала землю українських селян російським панам та чиновникам, а українці залишались без землі. Багато разів українці повставали проти російських гнобителів, але, не маючи зброї (за зброю в них були коси, серпи тощо), зазнавали поразки. Кращі патріоти гинули на Камчатці, куди російський уряд засилав їх.

Катерина II офіційно ствердила кріпацтво на Україні, зробивши вільних козаків холопами. Ця несправедливість надто обурила українців, і на Україні сталося велике народне повстання у другій половині XVIII століття під проводом Залізняка і Гонти. Російському війську разом з військами польського короля Станіслава-Августа Понятовського ледве вдалось це повстання

приборкати; полонених козаків-запорожців було катовано і заслано в Сибір на рудники, де вони загинули від цинги.

Після цього Катерина II наказала зруйнувати Запорізьку Січ остаточно, а запорожців переловити і віддати в москалі або кріпаки. Та це не вдалося зробити їй, бо останні тікали за Дунай до турків. Крім цього, в ці часи помічається еміграція (виїзд) українських селян до інших країн: до Південної і Північної Америки, Азії. Вони й понині живуть там, не забуваючи прадідівських звичаїв та рідної мови.

Росія, щоб остаточно поневолити Україну, в XIX столітті забороняє українську мову: у всіх державних установах мова російська, школи та літературні товариства українські заборонені і переслідувані. Українські книжки друкуються лише за «кордоном» у Львові, який з того часу стає центром української культури, українського мистецтва. Російська мова на Україні стає пануючою. Все таки, не дивлячись на ці моральні утиски українців з боку Росії, український народ мав видатних письменників, як Котляревський, Тарас Григорович Шевченко, П. Куліш, твори яких безсмертні і увійшли в золоту скарбницю світової літератури.

Більшовики під час свого панування на Україні писали в своїй і закордонній пресі, що вони «відновили» Україну, її культуру, мистецтво. В дійсності ж насаджували псевдо українську безглузду історію України, подавали псевдонауки, засмітили українську мову якимось жаргоном, що нічого спільного з літературною мовою не мав. Вони насадили своїх, з дозволу мовити «академіків» та «письменників» типу Тичини, Бажана, Богомольця та К^о, які безсоромно, з піною на губах оспівували більшовицько-жидівську владу на Україні.

Зараз у нас нова доба в історії України, доба відновлення старої вільної України, яка тільки, що звільнилась від більшовицьких пут. Український народ щиро вдячний німецькому народові та їх Фіреру Адольфу Гітлеру за визволення» [18].

Попри значні лакуни і неточності в цій історичній ретроспективі відбивалась певна правда життя українців та їх прагнення до вивільнення від більшовицького ладу, що ніс їм терор і злидні. В цьому поєднанні така агітаційно-пропагандистська формула повинна була знайти відголос у національно-свідомої та антирадянські налаштованої частки суспільства.

Для підсилення історичних ретроспектив антиукраїнськості попередніх влад «Українське» було представлено в різноманітних назвах структур і організацій, що оточували українського селянина Херсонщини: сільськогосподарська газета «Український хлібороб» [16, а. 12], Товариство зернових підприємств України [19, а. 81], добродієнне товариство «Народне благополуччя України» [12, а. 127], Українська панцерна колона у складі Німецької Армії, для якої збирались добродієнні пожертви [8, а. 137], Українські Легіони для боротьби з більшовиками, до яких приймали добровольців - чоловіків від 18 до 30 років [9, а. 139] тощо.

Таким чином, ми можемо констатувати, що низові структури окупаційного режиму на Херсонщині надзвичайно активно і масштабно реалізовували завдання центру. Вони вміло, граючи на настроях українців: їх патріотизмі і націоналізмі (нехай і слабкіше вираженому на Півдні), приватновласницьких інтересах, ненависті до колгоспної системи, пам'яті про страшні репресії та роки суцільного жаху і люті, прагненні до покращенню життя, активно запустили механізми агітаційно-пропагандистського характеру, що повинні були створити умови реалізації прагнень і сподівань українського села. Основна робота в цій царині проводилась по напрямкам роздування досить формальних, по суті, факторів значущості українців у вирішенні планів Великої Німеччини. Та по формі вони надто ефектно переважали російську та радянську традиційну політики, що робило їх привабливими для населення зі зневаженим почуттям гідності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Цибуленко Л. Формат і механізми «Нового порядку» окупаційної влади на Херсонщині 1941-1944 рр. / Л. Цибуленко, Г. Цибуленко // Південний архів. Історичні науки: Зб. Наук праць. – Вип.. XXXI - XXXII. – Херсон: Вид. ХДУ, 2010. – С. 252-265.
2. Цибуленко Г. Окупаційний режим за матеріалами фонду р-1520 – сільські управи Державного архіву Херсонської області / Г. Цибуленко // Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 29.- С. 15-20.
3. Державний архів Херсонської області (далі ДАХО), ф. Р-1520 Сільські управи Херсонщини, оп. 1, спр. 72 – Накази, обіжники Складовської райуправи, рай поліції, РАГСу (Каргинська сільська управа), 299 арк.
4. Там само, спр. 2 – Розпорядження, обіжники Олександрштадської повітової та районної управ (Борозенська сільська управа), 197 а.
5. Там само, спр. 17 – Накази, постанови, обіжники, відозви Генічеської райуправи, агроконтори. (Риківська сільська управа), 210 а.
6. Там само, спр. 10 – Розпорядження, обіжники, директиви, телефонограми Олександрштадської повітової управи (Новогригор'ївська сільська управа), 143 а.
7. В застінках НКВД // Голос Дніпра. Херсонський щоденник. – 1941. – Ч. 2.
8. ДАХО, ф. Р-1520 Сільські управи Херсонщини, оп. 1, спр. 45 – Накази, постанови, обіжники Каланчацької сільуправи про заходи дисциплінарних стягнень за невихід на роботу. (Керменчицька сільська управа), 193 а.
9. Там само, спр. 73 – Накази, розпорядження, обіжники Скадовської райуправа. (Каргинська сільська управа), 244 а.
10. Там само, спр. 1 – Накази, обіжники, оголошення гебітскомісара Олександрштадського округу (Борозенська сільська управа), 140 а.
11. Там само, спр. 3 – Документи (розпорядження, обіжники, відомості, списки) про стягнення податків з населення. (Борозенська сільська управа), 126 а.

12. Там само, спр. 19 – Розпорядження, постанови, обіжники Голопристанської райуправи про проведення сільгоспробіт, ремонтних робіт. (Великокардашинська сільська управа), 209 а.
13. Там само, спр. 100 – Постанови, обіжники Олешківської райуправи, сільгоспомендатури. (Костогризівська сільська управа), 414 а.
14. Там само, спр. 92 – Обіжники Олешківської райземуправи, райфінвідділу. (Костогризівська сільська управа), 161 а.
15. Там само, спр. 95 – Відомості про виконання плану сільгоспробіт; заяви, довідки розписки громадян. (Костогризівська сільська управа), 71 а.
16. Там само, спр. 74 – Розпорядження Верховного коменданта Криму...; накази, обіжники Скадовської рай управи, райземуправи (Краснянська сільська управа), 186 а.
17. Там само, спр. 9 – Накази, розпорядження, вказівки Великоолександрівського гебітскомісара. (Новогригор'ївська сільська управа), 62 а.
18. Відвічний гнобитель України. З історії батьківщини // Голос Дніпра. Херсонський щоденник. – 1941. – Ч. 3.
19. ДАХО, ф. Р-1520 Сільські управи Херсонщини, оп. 1, спр. 71 – Листування з колгоспами, общинними господарствами. (Сиваська сільська управа), 283 а.

SUMMARY

The article reveals the process of becoming a new cultural space in a Ukrainian village under German occupation, 1941-1944 years of Kherson. We have outlined the main tasks: to show how the occupation authorities formed the new conditions of cultural development, to reveal the working methods of lower administrative branches in this direction and to show the public perception.

Agitation and propaganda became the first direction of the new government's work. All cultural and educational institutions were involved to intensify agitation. On its basis, it was planned to create permanent stands with posters, and regular performances and concerts. It was planned, that public libraries would be built in the

future. Therefore, a lot of measures had been done, to reserve the educational and fiction literature out of schools.

In order to enhance the impact of written word, soviet propaganda literature was actively confiscated by occupiers, and new literature was implemented. Such works as: "At GPU's cellars", "The new way", "What we've seen in Germany", "What will be further" had to be learned during the weekend in especially reserved hours. All the negative aspects of the Soviet regime were shown in newspapers. Episodes of repression, cruelty and injustice of collective farms supported by stories about what would happen to the population in case of return of the bolsheviks.

In the context of intimidation sounded the idea of "messianic" role of the liberator of the German army. Headmen of village council, heads of households and teachers had to the explanation work. The key idea of this campaign was to understand "the obligation of the Ukrainian people in front of the Great Germany" and its "heroic warriors, to protect the population." Hard work was defined by occupation authorities as the main duty. At the same time, clichés with national stimuli and determining the status of Ukrainians as allies were actively used. Such activities had to generate the belief of complicity to the great mission of destroying bolshevism and creating a new life among the population.

Ukrainianization became the most important area of agitation and propaganda activities. Primarily, it could be seen at the lower authority branches, where only Ukrainian language could be used. External national attributes were actively used: in the titles the word "Ukraine" was used, trident was used in stamps.

The propaganda at the issue of spiritual ukrainization was held as well. The church was Ukrainized. The main areas of outreach activities in this direction were aspects that characterize its past and reality. The problem of the negative impact on the morale of Soviet regime's anti-religious policy was actively discussed. The governance demanded to hold sermons at Ukrainian communities' churches and at churches of the Ukrainian Autocephalous Church only in Ukrainian.

A similar situation existed in schools, where ukrainization was actively held. The governance declared the main task - "Avoid the Russian language, learn

Ukrainian." Large blocks of local history material were implemented to form a new historical memory. At the same time, sketches from the Ukrainian history were published in the periodical press.

Key words: the occupation regime, agitation, propaganda, ukrainization, terror.

Tsibulenko G.V. New elements of the cultural space of the peasantry of Kherson in the occupation regime of 1941-1944 years.